

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 1 april 2026

Mål nr
T 4847-24

PARTER

Klagande

Johannes Plan Fastigheter AB, 559138-1651

Box 716

391 27 Kalmar

Ombud: Advokaterna M.K. och P.S.

Motpart

M.H.

Ombud: Advokaterna J.E. och A.W.

SAKEN

Fordran

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Göta hovrätts dom 2024-05-22 i mål T 1725-23

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen förklarar att det i hovrätten har förekommit rättegångsfel som kan antas ha inverkat på målets utgång.

Högsta domstolen

- meddelar prövningstillstånd i målet i övrigt,
- undanröjer hovrättens dom, utom såvitt avser punkten 1 i hovrättens domslut, och
- återförvisar målet till hovrätten för fortsatt behandling.

Det ankommer på hovrätten att pröva frågan om rättegångskostnader i Högsta domstolen.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

Johannes Plan Fastigheter AB har framställt ändringsyrkanden i sak och i fråga om rättegångskostnaderna. Bolaget har också anfört att det finns skäl för Högsta domstolen att undanröja hovrättens dom och återförvisa målet till hovrätten för ny prövning.

M.H. har motsatt sig ändringsyrkandena och anfört att det inte finns skäl att undanröja hovrättens dom och återförvisa målet dit.

Båda parter har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i Högsta domstolen.

Högsta domstolen har meddelat det prövningstillstånd som framgår av punkten 8.

SKÄL

Bakgrund

1. Parternas tvist gäller i huvudsak frågan om en vindsvåning som Johannes Plan Fastigheter AB (bolaget) färdigställt åt M.H. avvek från parternas avtal och vad orsaken var till att våningen inte färdigställdes inom den avtalade tiden.
2. Bolaget gav under målets förberedelse i tingsrätten in en stor mängd handlingar utan att åberopa dessa som bevisning. Handlingarna bestod bland annat av mejlkorrespondens som förekommit mellan parterna under den tid som arbetet med färdigställandet av lägenheten pågick. Handlingarna utgjorde enligt bolaget inte bevisning eftersom innehållet i dem var ostridigt.
3. M.H. anförde att skriftliga handlingar ska åberopas som bevisning med angivande av bevisstema om en part vill att domstolen ska lägga dem till grund för prövningen av tvistiga omständigheter och att det gäller även om handlingarnas äkthet inte ifrågasätts av motparten.
4. Vid huvudförhandlingen i tingsrätten lade bolaget fram handlingarna vid sin sakframställning utan att åberopa dem som bevisning. Såvitt kan bedömas har handlingarna i sin helhet ansetts utgöra processmaterial och beaktats av tingsrätten vid prövningen av målet.
5. I anslutning till huvudförhandlingen i hovrätten konstaterade domstolen att bolaget inte hade åberopat någon skriftlig bevisning. Parterna informerades om att hovrättens uppfattning var att handlingar som läggs fram sakframställningsvis utgör påståenden om de bevisfakta som framgår av handlingarna och att domstolen inte kan göra någon värdering av innehållet i handlingarna i förhållande till tvistiga rättsfakta i målet.

6. Bolaget stod fast vid sin uppfattning och handlingarna lades fram sakframställningsvis utan att åberopas som bevisning.

7. Hovrätten har i sin dom angett att handlingarna inte kan läggas till grund för bedömningen av tvistiga rättsfakta. Enligt domstolen kunde handlingarna därmed i dessa delar inte beaktas vid prövningen av målet.

Vad målet gäller

8. Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd i frågan om rättegångsfel har förekommit i hovrätten. Frågan om prövningstillstånd i målet i övrigt har förklarats vilande.

9. Av betydelse för frågan om rättegångsfel har förekommit är framför allt om hovrätten vid sin prövning borde ha beaktat handlingarna trots att de inte åberopades som bevisning. Målet aktualiserar också frågan om hur handlingar vars innehåll är ostridigt ska föras in i processen i ett dispositivt tvistemål.

Domstolens skyldighet att beakta allt som förekommit i målet

10. Enligt 35 kap. 1 § rättegångsbalken ska rätten efter en samvetsgrann prövning av allt som förekommit avgöra vad som är bevisat i målet. Bestämmelsen ska i tvistemål där huvudförhandling har hållits läsas tillsammans med 17 kap. 2 § som anger att domen i sådana mål ska grundas på vad som har förekommit vid förhandlingen.

11. Av bestämmelserna följer att domstolens skyldighet att vid prövningen beakta en viss omständighet inte är beroende av om den har förts in i målet genom något som har åberopats som bevisning eller om den har förts in i målet på annat sätt. Det avgörande är i stället om den har förekommit i målet på ett sådant sätt att den utgör processmaterial.

Skriftliga handlingar i dispositiva tvistemål

12. I dispositiva tvistemål är det parterna som svarar för bevisningen. En part har typiskt sett ett intresse av att föra bevisning om sådana omständigheter beträffande vilka parten har bevisbördan. Men en part kan också ha anledning att föra bevisning om andra sakförhållanden.

13. Det kan också förekomma att en part under förberedelsen ger in handlingar som parten sedan hänför sig till under huvudförhandlingen utan att de åberopas som bevisning. Man brukar kalla det för att handlingarna åberopas sakframställningsvis.

14. Om det är ostridigt att en handling med ett visst innehåll har skickats, upprättats eller annars hanterats på något visst sätt, behövs ingen bevisning om just detta. Det förhållandet att handlingen har ett visst innehåll och har hanterats på visst sätt ska – under förutsättning att handlingen förs in i målet, till exempel sakframställningsvis – läggas till grund för domstolens prövning såsom en erkänd omständighet. (Jfr 35 kap. 3 § rättegångsbalken.)

15. En sådan handling kan emellertid också ha betydelse som bevis för något annat, till exempel att en vara som omtalas i ett brev var trasig vid den tidpunkt när brevet skickades. Inget hindrar då att handlingen åberopas som bevisning med angivande av detta förhållande som bevisstema. Och det gäller även om det är ostridigt att handlingen har visst innehåll och har skickats vid en viss tidpunkt, och följaktligen skulle kunna föras in i processen också på det sätt som följer av föregående punkt.

16. I sammanhanget bör framhållas att det förhållandet att en handling av detta slag kan läggas till grund för domstolens prövning redan med stöd av 35 kap. 3 § normalt sett inte innebär att det finns skäl att avvisa den som bevisning. Tvärtom kan ett åberopande av handlingen såsom bevisning ofta vara lämpligt.

17. Ett skäl för att en viss handling bör åberopas som bevisning, med därav följande krav på angivande av bevistema, kan vara att det tydliggör för såväl motparten som domstolen vilken betydelse som den åberopade handlingen påstås ha. Inte minst i de fall då en part har gett in en stor mängd handlingar kan det vara angeläget att i vart fall de för partens talan mera centrala handlingarna åberopas i form av bevisning med tydligt angivna bevisteman. Det kan behövas för att motparten ska kunna ta ställning till vilken motbevisning han eller hon vill åberopa. Inom ramen för sitt processledningsansvar kan domstolen sålunda ha anledning att verka för att en handling som har åberopats sakframställningsvis i stället åberopas som bevisning.

18. På vilket sätt en handling åberopas kan också ha betydelse för hur handlingen hanteras under huvudförhandlingen. En handling som åberopas som bevisning blir, som utgångspunkt, i sin helhet processmaterial och det finns ett utrymme för rätten att tillåta att bevisningen tas upp genom s.k. hänvisning under huvudförhandlingen (se 43 kap. 8 § tredje stycket och 50 kap. 19 § första stycket rättegångsbalken). Om parten i stället åberopar handlingen endast sakframställningsvis, finns inte någon uttrycklig bestämmelse om hur den ska behandlas. Utgångspunkten är därför att det endast är de textavsnitt som – på det sätt domstolen finner lämpligt – gås igenom vid huvudförhandlingen som blir processmaterial.

19. Behovet av den typ av processledning som har berörts i det föregående kan variera beroende på målets omfattning och karaktär. Och någon för alla situationer tillämplig princip för hur handlingar ska föras in i rättegången kan knappast formuleras. Som en allmän utgångspunkt får emellertid anses gälla att det är lämpligt att handlingar som en part tillmäter omedelbar betydelse för tvistiga omständigheter som ligger till grund för partens talan åberopas som bevisning. När det gäller handlingar som är

avsedda att tjäna endast som åskådningsmaterial för att underlätta förståelsen av målet bör utgångspunkten vara den motsatta (jfr ”Det tyska hotellprojektet” NJA 2006 s. 326).

Domstolens ansvar för att i vissa situationer klassificera handlingar som en part hänför sig till

20. Att domstolen inom ramen för sin processledning ibland kan ha anledning att verka för att en ingiven handling åberopas på ett visst sätt innebär inte att domstolen har något allmänt officialansvar för att klassificera ingivna handlingar.

21. Det finns anledning att här framhålla att Högsta domstolens uttalanden i ”Branschutlåtandet” NJA 2024 s. 720 – om att det ligger på domstolen att fastställa den processuella karaktären på material som en part avser att föra in i ett mål och ta ställning till om det får läggas fram – gjordes i ett sammanhang där reglerna om preklusion av bevisning aktualiserades (se p. 10–13 i avgörandet; jfr 50 kap. 25 § tredje stycket och 55 kap. 13 § första stycket rättegångsbalken). Till saken hör också att det handlade om en speciell typ av klassificeringsfråga – den om skillnaden mellan bevisning och rättsutlåtanden – som parten inte råder över och där det inte finns någon valmöjlighet mellan olika alternativ.

22. Denna typ av situationer aktualiseras typiskt sett inte i relation till handlingar som till sitt innehåll är ostridiga. Frågor om preklusion kan emellertid komma upp om en part har lagt fram en sådan handling sakframställningsvis och motparten sedan i högre rätt återtar sitt erkännande i relation till handlingen. Domstolen har då att bedöma tillåtligheten av att åberopa handlingen som bevis, varvid motpartens återtagna erkännande är att beakta som en omständighet vid ursäktlighetsbedömningen.

Bedömningen i detta fall

23. De handlingar som bolaget har hänfört sig till har i hovrätten lagts fram sakframställningsvis. Handlingarna utgör därmed en del av vad som förekommit i målet (jfr p. 10).

24. M.H. har inte ifrågasatt handlingarnas äkthet. Vad han har anfört gällande handlingarna kan inte förstås på annat sätt än att de är ostridiga på ett sådant sätt att de ska gälla mot honom (jfr p. 14). Att handlingarna i stället hade kunnat åberopas som bevisning föranleder ingen annan bedömning.

25. Hovrätten har trots vad som nu sagts inte beaktat handlingarna vid sin prövning av målet. Detta utgör ett rättegångsfel som kan antas ha inverkat på målets utgång. Felet kan inte utan väsentlig olägenhet avhjälpas i Högsta domstolen.

26. Vid den bedömningen ska prövningstillstånd meddelas i målet i övrigt och hovrättens dom – utom i de delar hovrätten beslutat att inte avvisa vissa omständigheter – undanröjas och målet återförvisas dit för fortsatt behandling.

I avgörandet har deltagit justitieråden Stefan Johansson, Dag Mattsson, Petter Asp (referent), Johan Danelius och Margareta Brattström. Föredragande har varit justitiesekreteraren Ted Thyren.